
A harmadfokú büntetőbírósi eljárás egyes központi kérdései, különös tekintettel a harmadfokú bíróság ügydöntő határozataira

Háger Tamás*

*„Gravatim est appellandum”
(Damasus, Regula Canonicae 64.)[†]*

1. Bevezetés

A harmadfokú büntetőeljárás a XXI. századi magyar büntetőper viszonylag fiatal jogintézménye, megállapítható azonban, hogy a Legfelsőbb Bíróság, illetve Kúria iránymutató, jogegységet teremtő tevékenysége által már alakul a határozott bírói gyakorlat. Ettől függetlenül teljesen még nem egységes az ítélkezés. Sokszor az is értelmezést igény, hogy mely esetekben van helye joghatályos másodfellebbezésnek.² Az elmélet és a gyakorlat ellentmondásai folytán ezért ma is aktuális a kétfokú jogorvoslati rendszerrel, a harmadfokú bírósági eljárással kapcsolatos egyes főbb jogkérdések elemzése, szem előtt tartva a jogtudomány álláspontjait, valamint a felsőbbbíróóságok iránymutató döntéseit. A kétfokú fellebbezési rendszer történeti alakulásának vázlatos áttekintése után a harmadfokú eljárás általános szabályaira is kitérve, a harmadfokú bíróság ügydöntő határozataival kapcsolatban felmerülő jogértelmezési kérdéseket kísérem meg elemezni, külön vizsgálva a helybenhagyó végzést, valamint a reformáció során hozott megváltoztató ítéletet.

2. A másodfellebbezés történetének vázlatos áttekintése

A magyar jogfejlődésre távolabb tekintve megállapíthatjuk, hogy a kétfokú perorvoslati rendszer nem jelent eredendően novumot, mert az már a bűnvádi

* Bíró, Debreceni Ítéltábla; óraadó, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszék.

¹ „Fellebbezni a fokok betartásával kell.” NÓTÁRI Tamás: *A jognak asztalánál... 1111 jogi regula és szentencia latinul és magyarul*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008, 64. o.

² HÁGER Tamás: *A másodfellebbezés joghatálya, a felülbírálat terjedelme és a tényálláshoz kötöttség a harmadfokú bírósági eljárásban*. Büntetőjogi Szemle 2013/a., 1-2., 19. o. <http://ujbtk.hu/buntetojogi-szemle-20131-2/> (letöltés: 2013. augusztus 30.), [2013/a.].

perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikkben (Bp.) megjelent. A törvény második jogorvoslatként a semmisségi panaszt vezette be. Amint Angyal Pál is utalt rá, a semmisségi panasz francia eredetű perorvoslat. Egyes elemei már a XIV. Lajos nevéhez fűződő 1670. évi *Ordonnance Criminelle*-ben is feltűntek, mely szabályok megengedték, hogy a király a királyi tanács útján a legfelső bíróságok ítéleteit törvénysértés miatt megsemmisíthesse. Utóbb az e célra létrehozott semmitőszékek (*cour de cassation*) kasszatórius jogkörrel bírtak. A jogfejlődés során a későbbi büntetőeljárás kódexek anyagi és alaki semmisségi okok esetén már lehetőséget adtak a reformációra, azonos volt azonban a szabály a különböző törvényekben, hogy a semmisségi panasz ténykérdést sohasem érinthetett, a felsőbíróság ítéletét az alsóbb fokú bíróság által megállapított tényekre volt köteles alapítani.³

A Bp.-ben semmisségi panasznak volt helye részben a királyi törvényszék olyan ítélete ellen, melyre nézve a fellebbezés ki volt zárva,⁴ valamint a királyi ítélőtáblának, mint másodfokú bíróságnak az ítélete ellen alaki és anyagi semmisségi okok alapján.⁵ A másodfokú bíróság ítélete ellen a perorvoslat lehetőségének megteremtése kétségtelenül a kétfokú jogorvoslat alapjainak lerakását jelentette. Utalni kell viszont rá, hogy a Bp. eredeti rendelkezése szerint – hasonlóan az európai jogfejlődéshez – a semmisségi panasz ténykérdést sohasem érinthetett. Az alaki semmisségi okoknál is megszorítás volt látható, mert olyan alaki semmisségi okot, melyet a másodfokú eljárásban nem érvényesítettek, a semmisségi panaszban sem lehetett kifogásolni, mint ahogy a másodfokú bíróság által megvizsgált és alaptalannak talált semmisségi ok sem nyithatta meg a másodfokú bíróság ítélete elleni jogorvoslatot. Az anyagi semmisségi okok tekintetében ilyen korlátozás nem állt fenn, tekintettel arra, hogy a másodfokú eljárásban fel nem hozott anyagi semmisségi ok is érvényesíthető volt a semmisségi panaszban.⁶

Különösen hangsúlyos volt a perorvoslati jog korlátozása a törvényszék által másodfokon elbírált ügyekben, mert itt alaki semmisségi ok miatt semmisségi panaszra egyáltalán nem volt mód és az anyagi semmisségi okok is csak korlátozottan nyitották meg a harmadfokon döntő bíróság eljárásának lehetőségét, mert csak szabadságvesztéssel büntetendő vétségre, vagy ilyen vétség mellett más vétségre, illetőleg kihágásra vonatkozó ügyben volt helye a vádlott javára, ha a bíróság a törvényt nem alkalmazta vagy tévesen alkalmazta abban a kérdésben, hogy a vád tárgya megállapítja-e a bűncselekmény tényálladékát, illetőleg a beszámíthatóság és büntethetőséget kizáró okok tekintetében; a vádlott terhére pedig ha a törvényszék olyan bűncselekményt, amely a törvény szerint büntett, vétségnek, vagy kihágásnak minősített.⁷

³ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*, Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Kiadása, 1917, 205-206. o

⁴ Bp. 426. § 2.

⁵ Bp. 426. § 4.

⁶ KARDOS Sándor: *A harmadfokú bírósági eljárásról*. www.debreceniitotabla.hu, 2008, 1. o. (letöltés: 2013. július 31.)

⁷ ANGYAL, *i.m.* 207. o.

Az 1949. évi XI. törvény által bevezetett egyfokú fellebbezési rendszer a semmisségi panasz intézményét, ezáltal a jogorvoslati rendszer kétfokú elemeit megszüntette. A büntetőeljárás jogalkotása egészen a XX. század végéig, az új Be. megszületéséig nem tért vissza a Bp. által már szabályozott kétfokú jogorvoslatra.

Az 1998. március 23-án kihirdetett Be. viszont a XV. Fejezetében ismét bevezette a kétfokú jogorvoslatot a harmadfokú bírósági eljárás megalkotásával. Eltérően a jelenleg hatályos szabályozástól, a másodfokú bíróság ítélete ellen megkötés nélkül, azaz a büntetőjogi főkérdések elsőfokú és másodfokú elbírálásának tartalmától (azonosságától vagy eltérésétől) függetlenül a törvény lehetővé tette a másodfokú bíróság ügydöntő határozata ellen a rendes perorvoslatot, felülvizsgálat néven.⁸ A harmadfokú eljárásnak az ítélet tekintetében a teljes körű kétfokú jogorvoslatot valóban biztosító szabályai azonban nem léptek hatályba. A 2003. július 1-jétől hatályos normák egészen 2006-ig csak az egyfokú rendes jogorvoslati rendszert ismerték.

A 2006. évi LI. törvény rendelkezései által 2006. július 1-jétől a jogalkotó azonban újból bevezette a kétfokú jogorvoslati rendszert és részletesen szabályozta a harmadfokú bírósági eljárást. Az 1998-ban elfogadott törvényhez képest viszont jelentősen szűkítette a másodfellebbezés lehetőségét. A másodfokú bíróság ítélete ellen a rendes fellebbezés jogát ugyanis csak azon esetben engedte meg, ha az elsőfokú és a másodfokú bíróság eltérően foglalt állást a büntetőjogi felelősség, a bűnösség kérdésében.⁹ Mindez a kihirdetett törvényhez képest nyilvánvalóan nem teljes, csak részleges kétfokú jogorvoslati rendszert jelent.¹⁰

A harmadfokú eljárás kardinális részét képező, a fellebbezés jogára és hatályára vonatkozó, jelenleg is hatályos szabályokat alapvetően a 2009. évi LXXXIII. törvény alakította ki 2009. augusztus 13-tól. A novella a gyakorlatban felmerült problémákra választ adva egy új másodfellebbezési okot vezetett be, mely szerint a másodfokú bíróság ítélete ellen akkor is helye van fellebbezésnek a harmadfokú bírósághoz, ha a másodfokú bíróság a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével olyan cselekmény miatt állapította meg a vádlott bűnösségét, amelyről az elsőfokú bíróság nem rendelkezett.¹¹

⁸ A kihirdetett, de hatályba nem lépett Be. 388. § szerint a másodfokú bíróság ügydöntő határozata ellen a harmadfokú bírósághoz felülvizsgálati indítványnak volt helye, ha

I. az elsőfokú, illetve másodfokú bíróság határozatának meghozatalára a 373. § II-IV. pontjában meghatározott eljárási szabálysértéssel került sor,

II. a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével a vádlott bűnösségét megállapította, illetőleg kényszergyógykezelését rendelte el, a vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette, a cselekményt törvénysértően minősítette, vagy törvénysértő büntetést szabott ki, illetőleg büntetés helyett alkalmazott intézkedést törvénysértően állapított meg, vagy azt törvénysértően nem alkalmazta.

⁹ A 2006. évi LI. törvény 168. §-a a következők szerint szabályozta 2006. július 1-jétől a másodfellebbezés jogát és hatályát a Be. 386. §-ában: A másodfokú bíróság ítélete ellen fellebbezésnek van helye a harmadfokú bírósághoz, ha a másodfokú bíróság a büntető anyagi jogszabály megsértésével

a) olyan vádlott bűnösségét állapította meg, illetőleg olyan vádlott kényszergyógykezelését rendelte el, akit az elsőfokú bíróság felmentett, vagy vele szemben az eljárást megszüntette,

b) az első fokon elítélt vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette.

¹⁰ HÁGER [2013/a.], *i.m.* 20. o.

¹¹ A 2009. LXXXIII. törvény 41. §-a a Be. 386. § (1) bekezdésének b) ponttal történő kiegészítéséről, a

3. A harmadfokú bírósági eljárás főbb szabályairól

A Be. 385. § értelmében a harmadfokú bírósági eljárásban a másodfokú bírósági eljárásról szóló XIV. Fejezet rendelkezéseit a harmadfokú eljárást taglaló XV. Fejezetben foglalt eltérésekkel kell értelemszerűen alkalmazni. A harmadfokú eljárásban számos speciális normát találunk, mely a másodfokú eljárástól eltérően szabályozza a perorvoslat olyan fontos részeit, mint a fellebbezésre jogosultak köre, a fellebbezés joghatálya, a felülbírálat terjedelme, vagy a tényálláshoz kötöttség.

Elsőként a *kétfokú jogorvoslat fórumrendszerét* érintem. A törvényszéknek nincs harmadfokú hatásköre, harmadfokon csak az ítélőtábla és a Kúria járhat el. Az ítélőtábla azon ügyekben, amelyekben másodfokon a törvényszék, a Kúria pedig azokban az ügyekben, amelyekben másodfokon az ítélőtábla határozott.¹² E fórumrendszer alapján biztosított, hogy a kiemelt jelentőségű, törvényszéki hatáskörbe tartozó, legmagasabb tárgyi súlyú és életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett bűncselekmények esetén, harmadfokon a bírósági hierarchia csúcsán álló Kúria döntsön. A Kúria elsődleges feladata a jogegység biztosítása, melynek fő eszközei a kötelezően alkalmazandó jogegységi határozatok, a nem kötelező kollégiumi vélemények, de fontos szerephez jutnak a rendes jogorvoslat alapján hozott harmadfokú eseti döntések és a rendkívüli perorvoslati ügyekben született határozatok is. A jogegység biztosításához ezért fontos, hogy a rendes fellebbezési ügyek is eljussanak a legfőbb bírói fórumra, melyet a harmadfokú eljárás biztosít. Osztva Király Tibor és Erdei Árpád gondolatait, magam is akként vélem, hogy a jogértelmezési kérdések feloldásához, a nem kívánt jogalkalmazói jelenségek felszámolásához elsősorban a Kúria jogegységi határozatait indokolt igénybe venni, mert azok a legalkalmasabbak kötelező erejüknel fogva a célok eléréséhez.¹³ Emellett azonban elvárható, hogy az alsóbb fokú bíróságok, ha minden eseti döntést nem is, de a kollégiumi vélemények iránymutatásait kövessék. Nehezen képzelhető el másként a jogegység megvalósulása.

Az érdemi harmadfokú eljárást csak *joghatályos másodfellebbezés* nyithatja meg. A Kúria iránymutatása szerint a másodfellebbezés főszabályként akkor joghatályos, ha az arra jogosult, a számára biztosított irányban és keretek között jelentette be és a másodfokú rendelkezés alapján lehetőség nyílik a harmadfokú eljárásra.¹⁴ Nem vitásan a joghatályosságnak további feltétele, hogy a perorvoslat határidőben kerüljön benyújtásra, ellenkező esetben ugyanis elkészttség miatt a fellebbezést el kell utasítani, így érdemi harmadfokú eljárásra nem kerülhet sor.¹⁵

korábbi b) pont c) pontra módosításáról.

¹² Be. 13. § (3) bekezdés a-b) pont. Megállapította a 2006. évi LI. törvény 6. §-a, hatályos 2006. július 1-jétől.

¹³ KIRÁLY Tibor – ERDEI Árpád: *Megjegyzések a bíróság hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzéséről szóló összefoglaló véleményhez*, 2002, 3. o.
http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/professzori_velemen.pdf (letöltés: 2013. július 31.)

¹⁴ A Kúria 2/2013. (VII.8.) BK véleménye által felülvizsgált 1. BK vélemény (továbbiakban 1. BK vélemény) B.III.2.a).

¹⁵ HÁGER [2013/a.], *i.m.* 21. o.

A fellebbezés előterjesztésére nyitva álló határidőt a Be. 367/A. § (3) bekezdése határozza meg, mely szerint a másodfokú bíróság határozata elleni fellebbezést a határozat kihirdetését követően a jelenlévő jogosultak szóban bejelenthetik, vagy erre háromnapi határidőt tarthatnak fenn. A többi jogosult a fellebbezést kézbesítéstől számított nyolc napon belül írásban jelentheti be a másodfokú bíróságnál.¹⁶

Az új törvényi szabály eltérően a korábban hatályos normától összhangot teremtve a másodfokú eljárás előírásaival, biztosítja a másodfellebbezés bejelentésére a háromnapi gondolkodási idő fenntartását. Úgy vélem, hogy a változtatás helyes, mert nem indokolja semmi ésszerű körülmény a háromnapi határidő fenntartásának kizárását a másodfokú ítélet elleni fellebbezésnél.

A második fellebbezés joghatályának alapvető eleme, hogy az arra jogosult terjessze elő. A törvény taxatívén sorolja fel a fellebbezésre jogosultakat, a személyi kör nem tágítható és nem szűkíthető.

A Be. 367/A. § (1) bekezdése szerint a másodfokú bíróság ügydöntő határozata ellen fellebbezésre jogosult a harmadfokú bírósághoz

- a) a vádlott,
- b) az ügyész,
- c) a pótmagánvádló,
- d) a védő, a vádlott hozzájárulása nélkül is,
- e) a kényszergyógykezelés elrendelése ellen – a vádlott hozzájárulása nélkül is – a nagykorú vádlott törvényes képviselője, házastársa vagy élettársa.

Az ügyész a Be. 367/A. § (2) bekezdése alapján a vádlott terhére és javára is élhet fellebbezéssel. Amint Farkas Ákos is rámutatott, a másodfokú ítélet elleni fellebbezés esetén – hasonlóan az első fokú ítéletet támadó perorvoslathoz – az ügyész jogorvoslati joga a legszélesebb körű. A pótmagánvádló fellebbezési joga ugyanakkor szűkebb, mert csak a vádlott terhére fellebbezhet.¹⁷ A másodfellebbezésre jogosultak köre korlátozottabb az első fokú ítélet elleni jogorvoslathoz képest,¹⁸ mivel a másodfokú ítélet ellen a vádlott örököse a polgári jogi igénynek helyt nem adó, a magánfél a polgári jogi igényt érdemben elbíráló, az egyéb érdekelt pedig a reá vonatkozó rendelkezés ellen fellebbezést nem terjeszthet elő.¹⁹ A vádlott és a védő, a terhelt terhére fellebbezést nem jelenthet be, az ilyen irányú jogorvoslat a törvény szerint kizárt.

A fellebbezés joghatályosságának központi elemei a másodfellebbezés okai, azaz hogy az elsőfokú és a másodfokú bíróság a vádlott büntetőjogi felelősségéről eltérő döntést hozzon.

A Be. 386. § (1) bekezdés a következőképp szabályozza a harmadfokú eljárás lehetőségét megnyitó okokat. A másodfokú bíróság ítélete ellen fellebbezésnek van helye a harmadfokú bírósághoz, ha a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével

¹⁶ Megállapította a 2013. évi CLXXXVI. törvény 58. §-a, hatályos 2014. január 1-jétől

¹⁷ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*, Budapest, Complex Kiadó, 388. o.

¹⁸ Lásd a Be. 324. § (1) bekezdés a-h) pontjait az első fokú ítélet ellen fellebbezésre jogosultakról

¹⁹ HÁGER [2013/a.], *i.m.* 21. o.

a) olyan vádlott bűnösségét állapította meg, illetőleg olyan vádlott kényszergyógykezelését rendelte el, akit az elsőfokú bíróság felmentett, vagy vele szemben az eljárást megszüntette,

b) olyan cselekmény miatt állapította meg a vádlott bűnösségét, amelyről az első fokú bíróság nem rendelkezett,

c) az első fokon elítélt vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette.

A fellebbezés joghatályával kapcsolatban kell utalni arra, hogy a másodfokú bíróság ítélete elleni fellebbezés akkor is joghatályos, ha a fellebbezésre jogosult nem a harmadfokú eljárást lehetővé tévő rendelkezést kifogásolja.²⁰ Nincs helye azonban harmadfokú eljárásnak, ha az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő rendelkezése a vád tárgyává tett tények teljes körű értékelése mellett minősítésbeli tévedésen alapszik, ehhez képest a másodfokú bíróság a cselekmény törvényes minősítése helyett bűnösséget állapít meg abban a körben, amelyben az elsőfokú bíróság felmentő rendelkezést hozott.²¹ Ez nyilvánvalóan alaki halmazatban álló bűncselekmények elbírálásakor fordulhat elő.

A fellebbezés joghatályával függ össze, hogy a második jogorvoslat a másodfokú ítélet jogerőre emelkedését abban a részében függeszti fel, amelyet a harmadfokú bíróság a fellebbezés folytán felülbírált. A felülbírálattal nem érinthető rendelkezések jogerőre emelkednek, ez a részjogerő egyik, az elbírált bűncselekményekhez kapcsolódó, ún. „tárgyi” esete.

A harmadfokú eljárásnak igen fontos, a másodfokú perhez képest speciális szabályai a *felülbírálat terjedelme* és a *tényálláshoz kötöttség*, mely jogintézményeket az egyes harmadfokú határozatoknál elemzem, ugyanis azok szervesen kapcsolódnak a harmadfokú bíróság döntéséhez, kijelölve a határozati formákat is.

A *fellebbezés elintézése* kapcsán emelendő ki, hogy a harmadfokú bíróság a másodfellebbezést tanácsulésen, vagy nyilvános ülésen bírálja el (Be. 391. § (2) bekezdés).

Tanácsulésen határoz a fellebbezés elutasításáról, az ügy áttételéről, az ügyek egyesítéséről vagy elkülönítéséről és az eljárás felfüggesztéséről (Be. 392. § (1) bekezdés a) pont). Az ilyen jellegű határozatok végzés formájúak, nem ügydöntők, alapvetően perjogi okból erednek.²²

Tanácsulésen ügydöntő határozat is hozható, ha a harmadfokú bíróság a vádlott felmentéséről, vele szemben az eljárás megszüntetéséről, illetve ha a fellebbezés folytán a felmentéssel nem érintett vádlott felmentéséről, illetőleg vele szemben az eljárás megszüntetéséről határoz, feltéve, hogy e rendelkezéseket a fellebbezéssel érintett vádlott esetében is tanácsulésen hozza meg (Be. 392. (1) bekezdés b) és c) pont). E határozat nem vitásan érdemi, mely eredhet eljárásjogi és anyagi jogi okból is és affirmatórius formájú.²³

²⁰ BH2009. 203.

²¹ EBD2012. B.15.

²² HERKE Csongor – FENYVESI Csaba – TREMMEL Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2012, 344. o.

²³ HERKE – FENYVESI – TREMMEL, *uo.* 347. o.

Ha a fellebbezést a határozat megalapozatlansága miatt nem lehet elbírálni, a harmadfokú bíróság szintén dönthet tanácsülésen (Be. 392. § (1) bekezdés d) pont). Az ilyen jellegű végzés kasszációs jellegű. Az ítéleti tényállás teljes, vagy ugyan részleges, de orvoslásához bizonyítást igénylő megalapozatlansága esetén érdemi harmadfokú felülbírálatra nem kerülhet sor. A gyakorlati tapasztalatok alapján azonban megállapítható, hogy ilyen esetekben is rendszerint nyilvános ülésen határoz a harmadfokú bíróság, mely eljárási formában a közvetlenség elvének érvényesülése mellett hatékonyabban dönthető el a másodfokú ítélet megalapozatlansága.²⁴

Tanácsülésen határoz a harmadfokú bíróság a Be. 392. § (1) bekezdés e) pontjának előírása szerint abban az esetben is, ha az eljárást a Be. 373. § (1) bekezdés I. pontja alapján, a vádlott halála, elévülés, kegyelem, a magániindítvány, feljelentés, vagy kívánat hiánya, a törvényes vád vagy joghatóság hiányában való eljárás és a cselekmény jogerős elbírálása miatt kell megszüntetni.

Tanácsülésen dönt a Be. 392. § (1) bekezdés f) pontja szerint harmadfokú bíróság a Be. 373. § (1) bekezdés II-IV. pontjában meghatározott abszolút eljárási szabálysértés megvalósulásakor, mely többnyire eljárásjogi okból ered és kötelezően kasszációt eredményez.

Ha a másodfokú ítélet ellen kizárólag a vádlott javára jelentettek be fellebbezést, erről, valamint az ügyben eljáró tanács összetételéről a tanács elnöke azzal értesíti a vádlottat, a védőt, az ügyészt és azt, aki fellebbezett, hogy nyolc napon belül kérheti a nyilvános ülés kitézését. Amennyiben nyilvános ülés kitézését senki nem kérte, a harmadfokú bíróság az ügyet a Be. 392. § (4) bekezdés értelmében tanácsülésen intézheti el. E norma olyan eseteket szabályoz, amikor az eljárás a vádlott büntetőjogi felelősségének kimondásával zárul. Terhére azonban az ügyész nem fellebbezett, hátrányára a másodfokú ítélet nem változtatható meg, ezért az alapvető elvek nem sérülnek a tanácsülési elintézés során annak ellenére, hogy a bűnösség megállapítására kerül sor. A törvény azonban biztosítja a jogosultak számára, hogy igényük alapján nyilvános ülést tartson a harmadfokú bíróság. A nyilvános ülés tartása iránti kérelem esetén, tanácsülésen nem bírálható el a fellebbezés. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a harmadfokú bíróság rendszerint ilyen esetben is nyilvános ülésen bírálja el a másodfellebbezést. E gyakorlattal egyet kell érteni. A nyilvánosság, a közvetlenség garanciális elvei értelemszerűen a főszemélyek részvételével tartott eljárási cselekményen érvényesülhetnek, szemben a tanácsülés zárt formájával.²⁵

4. A harmadfokú bíróság határozatai

A harmadfokú határozat speciális jellemzőinek vizsgálata előtt indokolt kitérni a bírósági határozatokkal kapcsolatos általános szabályokra. A bíróság a törvényben

²⁴ TÖRŐ Blanka – HÁGER Tamás: *A fellebbezés elintézése a harmadfokú eljárásban*, Debreceni Jogi Műhely 2013/3., 130. o.

http://www.debrecenijogimuhely.hu/aktualis_szam/3_2013/a_fellebbezes_elintezese_a_harmadfoku_buntetoeljarasban/ (letöltés: 2013. szeptember 2.)

²⁵ TÖRŐ – HÁGER, *uo.* 131. o.

meghatározott esetekben ítélettel, egyébként végzéssel határoz. A bírósági határozat két fő neme ekként az ítélet és a végzés. A bíróságnak az ügydöntő határozatban a vádról határoznia kell, a tényállás jogi elbírálásában az indítványok nem kötik (Be. 257. § (1), (2) bekezdés). Ítélettel tehát a bíróság a vád alapján dönt fő szabályként tárgyaláson a vádlott bűnösségéről vagy ártatlanságáról, első esetben kimondja a vádlott bűnösségét, a másik esetben felmentő rendelkezést hoz. Tárgyaláson kívül az általános normák szerint ítélettel nem lehet dönteni, arra csak kivételesen, a lemondás tárgyalásról külön eljárásban kerülhet sor, amikor a bíróság nyilvános ülésen ítél. Azokban az esetekben, amikor a bíróság nem hoz ítéletet, végzéssel határoz. A végzésben nem rendelkezhet a vádlott bűnösségéről, és nem szabhat ki büntetést sem, mely általános előírás alól egy kivétel van, a tárgyalás mellőzések eljárásában hozott végzés (büntetőparancs), melyben a bíróság dönt a vádlott büntetőjogi felelősségéről és büntetést is kiszabhat.²⁶

A bírósági határozatok feloszthatók aszerint is, hogy ügydöntők vagy sem. Az ügydöntő határozat lényegi eleme, hogy abban a bíróság a vádról határoz. Az ügydöntő határozat alapvető formái a bűnösséget megállapító, a felmentő ítélet és az eljárást megszüntető végzés.²⁷ A fellebbezési eljárás specialitása, hogy a felülbírálatot végző bíróság a jogorvoslattal támadott határozatról dönt érdemben, de értelemszerűen közvetve a vádról is. Az ügydöntő határozat egyik legfontosabb jellemzője, hogy anyagi jogerőre képes, és a jogerőre emelkedése esetén beállnak azok a hatások, melyek az ítélt ügyhöz (*res iudicata*) fűződnek.²⁸ Elek Balázs nyomán rögzíthetjük, hogy az ügydöntő határozat (anyagi) jogerejének alapvető hatásai a kötőerő, a határozat megváltoztathatatlansága, a kötelező erő, a végrehajthatóság, a bizonyító erő, a kétszeres eljárás tilalma (*ni bis idem*), valamint egyéb hatások, mint például a (felmentő ítéletnél) a kártalanítási igény esedékessé válása, a büntetés végrehajtása elévülésének kezdete, az előzetes letartóztatás, a lakhelyelhagyási tilalom és az ideiglenes kényszergyógykezelés megszűnése, vagy az összbüntetésbe foglalás lehetőségének megnyílása.²⁹

A bíróság számos, főként eljárási kérdésben nem ügydöntő végzésben határoz. Ilyen jellegű határozatok többek között a kényszerintézkedéses, az egyesítésről, elkülönítésről, áttételről, az eljárás felfüggesztéséről szóló végzések, melyek alapvetően fellebbezéssel támadhatók.³⁰ A nem ügydöntő végzések közé tartoznak a fellebbezéssel nem sérelmezhető, az ügy menetét és az eljárás sorsát eldöntendő részletkérdésekre vonatkozó, ún. pervezető végzések.³¹ E körbe sorolható például a tárgyalás elnapolásáról, a bizonyítás kiegészítéséről, valamint a szakértő

²⁶ KIRÁLY, *i.m.* 447. o.

²⁷ FARKAS – RÓTH, *i.m.* 357. o.

²⁸ KIRÁLY, *i.m.* 448. o.

²⁹ ELEK Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*, Debrecen, Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, 2012, 117-187. o., <http://www.hu.debreceniiteltotabla.hu/doc/bunteto/Jogero/pdf>. (letöltés: 2013. július 31.)

³⁰ Egyes felfüggesztési okoknál a törvény azonban kizárja a fellebbezés jogát (lásd Be. 276. § (1) bekezdés c) pont), mint ahogy a tárgyalás megkezdése után az áttételről, egyesítésről, elkülönítésről szóló végzések tekintetében is (Be. 308. § (4) bekezdés)

³¹ Be. 260. § (1) bekezdés

kirendeléséről szóló határozat.³²

A harmadfokú fellebbezési eljárás – hasonlóan a másodfokú per rendszeréhez – vegyes jellegű, mert a bíróság a helybenhagyó határozat mellett a másodfokú ítéletet megváltoztathatja és megsemmisítheti. A harmadfokú bíróság a törvényi rendelkezés szerint ugyanis az eljárási törvényben meghatározott esetekben a fellebbezéssel megtámadott másodfokú ítéletet helybenhagyja, megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi, illetőleg a fellebbezést elutasítja. A másodfokú bíróság ítéletének megváltoztatása esetén ítélettel, egyébként végzéssel határoz.³³

A harmadfokú határozatok egyes formáit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy affirmatórius jellegű határozat a másodfellebbezés elutasítása és a másodfokú ítélet helybenhagyása. Kasszatórius, azaz megsemmisítő határozatnak minősül a hatályon kívül helyezés és az eljárás megszüntetése, a hatályon kívül helyezés mellett a másodfokú bíróság új eljárásra utasítása, a hatályon kívül helyezés és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása, valamint a hatályon kívül helyezés mellett az iratoknak az ügyészhez való megküldése. Reformatórius határozat pedig a másodfokú ítéletet megváltoztató harmadfokú ítélet.³⁴ A tanulmány a következőkben a harmadfokú eljárás ügydöntő határozatait vizsgálja.

4.1. A másodfokú bíróság ítéletének helybenhagyása. A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét helybenhagyja, ha a fellebbezés alaptalan, vagy az ítéletet nem kell hatályon kívül helyezni, illetőleg a súlyosítási tilalom vagy a felülbírálat terjedelmének korlátai miatt nem lehet megváltoztatni.³⁵ A helybenhagyás ügydöntő, anyagi jogerővel bíró határozatként jelenik meg.

A törvény nem határozza meg pozitív normában, hogy mikor alaptalan a fellebbezés. Király szerint ennek ellenére a törvényből lehet következtetni arra, hogy mikor minősül alaptalannak a perorvoslat. Nem alapos a fellebbezés, ha az ok, amire azt a fellebbező alapítja, nem létezik, vagy nem állapítható meg.³⁶ Király gondolatai mentén rögzíthetjük, hogy a fellebbezés alaptalansága azt jelenti, hogy a másodfokú ítélet tényállása megalapozott, a bűnösségre vagy a terhelt ártatlanságára vont következtetés törvényes, a bűnösség megállapítása esetén a cselekmény minősítése megfelel az anyagi jognak. Marasztaló ítéletnél a büntetés kiszabására a törvénynek megfelelően került sor, valamint megfelelnek a jogszabálynak a járulékos kérdésekben hozott rendelkezések is. Ha tehát a másodfokú ítélet mindenben törvényes, azt a harmadfokú bíróságnak helyben kell hagynia. A bírói gyakorlat nem teljesen egységes abban, hogy egyes járulékos kérdésekben végzett kisebb korrekciók – melyek egyébként elvégezhetőek jogerő esetén különleges eljárásban – megváltoztatást igényelnek, vagy azokra sor kerülhet a helybehagyás keretei között. Álláspontom szerint, ha a másodfokú bíróság a jogszabályt tévesen alkalmazta, akár bűnjelek, akár bűnügyi költség, vagy más járulékos kérdés tekintetében, az ítéletét meg kell változtatni. A törvény szövege ugyanis egyértelmű, helybenhagyni csak a törvénynek megfelelő ítéletet

³² KIRÁLY, *i.m.* 448. o.

³³ Be. 396. § (1) bekezdés

³⁴ HERKE – FENYVESI – TREMMEL, *i.m.* 347. o.

³⁵ Be. 397. §

³⁶ KIRÁLY, *i.m.* 490. o.

lehet. Ugyanakkor a rendelkező rész olyan kisebb, technikai-formai jellegű módosításai, mint a bűncselekmény törvényhelyének pontosítása, vagy valamely formailag téves, de érdemi büntetőjogi kérdést nem érintő rendelkezés, orvosolható a helybenhagyó végzésben is.³⁷

Amennyiben a másodfokú bíróság a jogszabályt tévesen alkalmazta, bármely büntetőjogi fő- vagy mellékkérdésben, úgy a határozatot fő szabályként meg kell változtatni. A megváltoztatás korlátját jelentik azonban a felülbírálat terjedelme és a súlyosítási tilalom. E korlátok folytán így előállhat olyan perjogi helyzet, hogy a másodfokú ítélet téves, helytelen jogszabály alkalmazásán nyugszik, a felülbírálat korlátai és a súlyosítási tilalom miatt azonban a határozatot mégsem lehet megváltoztatni. Ekkor lényegében egy törvénynek nem megfelelő ítélet emelkedik jogerőre, de a súlyosítási tilalom által felállított korlátok által biztosított garanciák erősebbek, mint az anyagi jogi szabályok.

Elsőként tekintsük át a *felülbírálat terjedelmével* kapcsolatos korlátokat. Előre kell bocsátani, hogy a harmadfokú eljárásban is fő szabály a teljes revízió. A Be. 387. § (1) bekezdése szerint a harmadfokú bíróság a fellebbezéssel megtámadott ítéletet és az azt megelőző első- és másodfokú bírósági eljárást – függetlenül attól, hogy ki fellebbezett – felülbírálja abból a szempontból is, hogy az eljárási szabályokat az elsőfokú, illetőleg a másodfokú bírósági eljárásban megtartották-e, valamint, hogy a másodfokú ítélet megalapozott-e.

A teljes revízió sajátosan érvényesül a harmadfokú perben, mert a harmadfokú bíróság mind az elsőfokú, mind a másodfokú eljárás szabályosságát vizsgálja és nem csak a perorvoslással támadott részében, hanem az eljárás törvényessége, az eljárási szabályok megtartása, valamint a másodfokú bíróság által elfogadott tényállás tekintetében is.³⁸ A teljes revízióknak azonban vannak korlátai. Ha ugyanis a másodfokú bíróság ítélete több bűncselekményről rendelkezett, a fellebbezés folytán a harmadfokú bíróság az ítélet minden rendelkezését felülbírálja, kivéve a másodfokú bíróság által az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő, vagy eljárást megszüntető rendelkezését helybenhagyó részét a Be. 387. § (2) bekezdésének megfelelően. Ebben az esetben ugyanis megállapítható, hogy az elsőfokú és a másodfokú bíróság az adott bűncselekmény tekintetében egyaránt nem állapította meg a vádlott bűnösségét, tehát nincs eltérő döntés a büntetőjogi felelősség kérdésében.³⁹

A többcselekményes ügyekben a harmadfokú felülbírálat kereteit illetően egységes a bírói gyakorlat. Több bűncselekmény esetén, ha a másodfokú bíróság ítélete tartalmaz olyan rendelkezést, amely a másodfellebbezés és a harmadfokú eljárás lehetőségét megnyitja, a harmadfokú bíróság a vádlott valamennyi

³⁷ Debreceni Törvényszék 7.B.385/2012.sz., Debreceni Ítéletábrla Bf.II.385/2013.sz. ügye. A másodfokú bíróság az első fokú ítélet rendelkező részét annyiban módosította, hogy pontosította az élet elleni bűncselekmény hiányosan rögzített törvényhelyét, valamint mellőzte a szabadságvesztés büntetésnél a főbüntetésre utalást, mert az alkalmazott jogszabály már nem nevesítette külön a főbüntetést. Az ítéletábrla álláspontja szerint ilyen mértékű korrekció elvégezhető helybenhagyó végzésben is. A döntésre ugyan másodfokú eljárásban került sor, de a jogi álláspont irányadónak tekinthető a harmadfokú eljárásban is.

³⁸ HERKE – FENYVESI – TREMMEL, *i.m.* 346. o.

³⁹ 1. BK. vélemény B.II. 3.b).

bűncselekményére vonatkozóan bírálja felül a másodfokú bíróság ítéletét.⁴⁰ A Be. 397. §-ával és a felülbírálat terjedelmével kapcsolatban, még a Kúria elvi állásfoglalása előtt Hegedűs István is jelezte, hogy jogértelmezési problémák merülhetnek fel. Érvéle szerint a harmadfokú bíróságnak a harmadfokú eljárást megnyitó fellebbezés „alaposságától” függetlenül felül kell bírálnia azokat a cselekményeket is, amelyekben a bűnösséget az első- és a másodfokú bíróság egyezően megállapította.⁴¹ Hasonló jogértelmezést adott a Kúria is a már hivatkozott kollégiumi véleményben.⁴² Kiemelendők továbbá Csomós Tamás gondolatai, melyek szerint a korlátozott kétfokú jogorvoslati rendszerben valamelyest bővíti a harmadfokú eljárás lehetőségét a többcselekményes ügyekre nézve a bírói gyakorlat által már elfogadott felülbírálat, melyet találóan nevez a védelem „kiskapujának”.⁴³ A fellebbezés ugyanis támadhat és a felülbírálat érinthet olyan rendelkezéseket is, melyekben azonos volt az elsőfokú és a másodfokú bíróság döntése, tehát önmagukban e sérelmezett rendelkezések a joghatályos harmadfokú eljárás megnyílásához nem vezethettek volna. Ezt magam is így látom azzal a megjegyzéssel, hogy a jogalkotó nem feltétlen olyan gyakorlatot kívánt, melyhez a felsőbbbírósi jogértelmezés vezetett.

Hangsúlyos továbbá, hogyha a harmadfokú eljárás lehetőségét a másodfokú bíróságnak az elsőfokú bíróság felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezését megváltoztató és a bűnösséget kimondó rendelkezése nyitotta meg, a teljes körű felülbírálat követelményére figyelemmel a harmadfokú bíróság a bűnösség törvényes megállapítása esetén sincs elzárva attól, hogy a cselekmény jogi minősítése vagy a jogkövetkezmények alkalmazása körében észlelt anyagi jogszabálysértést az esetleges súlyosítási tilalom korlátai között a másodfokú bíróság ítéletének megváltoztatásával orvosolja.⁴⁴ Értelemszerűen az elsőfokú bíróság ítéletének felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezését helybenhagyó másodfokú döntés felülbírálatára nincs lehetőség.⁴⁵ E rendelkezés kapcsán szükséges arra is utalni, hogy ha a másodfokú bíróság, az elsőfokú bírósághoz képest több bűncselekmény tekintetében felmentő rendelkezéseket hoz, de ezek közül az ügyész csupán egy miatt jelent be másodfellebbezést, a harmadfokú eljárás felülbírálati kereteire az eljárási törvény 387. §-a és nem a 348. § vonatkozik. Eszerint a harmadfokú bíróság a Be. 387. § szerint jár el, és a másodfokú ítéletnek valamennyi bűncselekményre vonatkozó rendelkezését felülbírálja, így azokat a felmentő rendelkezéseket is, amelyeket az ügyészi fellebbezés nem érintett. Utóbbi felmentő rendelkezések felülbírálata azonban csak a Be. 397. §-ában felhívott súlyosítási tilalom korlátai között érvényesülhet.⁴⁶

Ha a fellebbezés kizárólag a kényszergyógykezelés elrendelése vagy mellőzése

⁴⁰ EBH2007. 1595.

⁴¹ HEGEDŰS István: *A harmadik felülbírálat terjedelme több bűncselekmény esetén, avagy valóban egyértelmű-e a törvény*, Bírák Lapja, 2007/1., 78.o.

⁴² 1. BK vélemény B.II.3.

⁴³ CSOMÓS Tamás: *A (másod)fellebbezés dilemmái*, Ügyvédek Lapja, 2009/1., 31. o.

⁴⁴ EBH2012. B.11.

⁴⁵ BH2009. 203.

⁴⁶ 1. BK vélemény B.II.3.c)

ellen irányul, akkor a felülbírálat az ítélet felmentő rendelkezéseire is kiterjed.⁴⁷ Ez a szabály irányadó abban az esetben is Kúria iránymutatása szerint, ha az elsőfokú bíróság a vádlottat kóros elmeállapota miatt felmenti, de a kényszergyógykezelést nem rendeli el, a másodfokú bíróság pedig a felmentés helybenhagyása mellett rendelkezik a vádlott kényszergyógykezeléséről, vagy az első fokon elítélt vádlottat a másodfokú bíróság kóros elmeállapot miatt felmenti és kényszergyógykezelését akár elrendeli, akár mellőzi az intézkedést. Az ítéleti rendelkezések eltérő volta folytán a másodfokú ítélet ilyen esetekben joghatályos fellebbezéssel támadható. Nincs helye viszont fellebbezésnek, ha az elsőfokú bíróság a vádlottat kóros elmeállapota miatt felmenti és a kényszergyógykezelését elrendeli, a másodfokú bíróság pedig a kényszergyógykezelés elrendelését mellőzi, mert ilyenkor az ítéleti rendelkezés nem eltérő. Mint ahogy nincs helye értelemszerűen másodfellebbezésnek abban az esetben sem, ha az elsőfokú bíróság a vádlottat kóros elmeállapota miatt felmenti és kényszergyógykezelését rendeli el, a másodfokú bíróság pedig a vádlottat más okból menti fel.⁴⁸

A járulékos kérdések önmagukban szintén nem képeznek önálló másodfellebbezési okot.⁴⁹ A járulékos kérdések felülbírálatára csak akkor kerülhet sor, ha a Be. 386. § (1) bekezdése szerinti valamely okból joghatályos másodfellebbezéssel a másodfokú ítéletet megtámadták. Ha a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletnek kizárólag a járulékos kérdésekre vonatkozó részét bírálta felül, akkor határozata ellen nincs helye fellebbezésnek.⁵⁰

Az összefüggő okkal kapcsolatos lényeges szabály végül a felülbírálat terjedelmét érintően, hogyha a harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletének a fellebbezéssel nem érintett vádlottra vonatkozó részét hatályon kívül helyezi, vagy a fellebbezéssel nem érintett vádlottat felmenti, és a másodfokú bíróság által e vádlott tekintetében kiszabott büntetést összbüntetésbe foglalták, a harmadfokú bíróság az összbüntetési ítéletet is hatályon kívül helyezi.⁵¹ E szabály által gyorsan és hatékonyan kiküszöbölhetők a jogerő feltörése által felmentéssel végződött, vagy megsemmisített ítélettel kiszabott szabadságvesztések törvénytörtő következményei.⁵²

A másik fő felülbírálati korlát a fellebbezési eljárások alapintézménye, a *súlyosítási tilalom (reformatio in peius)*, mely sajátosan jut érvényre a harmadfokú eljárásban. A súlyosítási tilalom a büntető eljárási jogban megtalálható a másodfokú eljárásban, a harmadfokú perben, a megismételt eljárásban, a perorvoslatok során, sőt egyes külön eljárásokban is.⁵³

⁴⁷ Be. 387. § (3) bekezdés

⁴⁸ 1. BK vélemény B.II.1.c)

⁴⁹ Be. 387. § (4) bekezdés

⁵⁰ 1. BK vélemény B.II.1.d)

⁵¹ Be. 387. § (5) bekezdés. E törvényi rendelkezés a 2009. évi LXXXIII. törvény 42. §-a által 2009. augusztus 13-tól hatályos és bevezetése a Be. 349. § módosításával függ össze. A rendelkezés a másodfokú bíróság jogköréhez hasonlóan, a harmadfokú bíróság számára is megteremti annak lehetőségét és egyúttal kötelezettségét is, hogy a fellebbezéssel nem érintett vádlott felmentése, vagy az ítélet reá vonatkozó részének hatályon kívül helyezése esetén az őt érintő, időközben hozott és jogerőre emelkedett összbüntetési ítéletet hatályon kívül helyezze.

⁵² HÁGER [2003/a.], *i.m.* 24-26. o.

⁵³ HERKE Csongor: *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban*, Pécs, PTE ÁJK, 2010, 2. o.

A harmadfokú eljárásban a súlyosítási tilalom részletszabályait a törvény külön nem rögzíti. A súlyosítási tilalomra csak a Be. 397. §-a utal. E törvényi rendelkezésből következik azonban, hogy a harmadfokú eljárásban is érvényesül a súlyosítási tilalom, melynél a másodfokon érvényesülő szabályokat kell megfelelően alkalmazni.⁵⁴ Ha az elsőfokú bíróság a vádlott bűnösségét megállapította, és az ítélete ellen az ügyész a vádlott terhére fellebbezést jelentett be, a másodfokú bíróság pedig a vádlottat felmentette, vagy vele szemben az eljárást megszüntette, a harmadfokú eljárásban nem érvényesül a súlyosítási tilalom. Abban az esetben, ha az elsőfokú bíróság a vádlott bűnösségét megállapította, de az ügyész a vádlott terhére fellebbezést nem jelentett be, a másodfokú bíróság azonban a vádlottat felmentette, vagy vele szemben az eljárást megszüntette, a harmadfokú eljárásban érvényes a súlyosítási tilalom. Az ügyész ilyen esetben is jogosult másodfellebbezés bejelentésére, azonban csak a vádlott felmentése és az eljárás megszüntetése miatt élhet jogorvoslattal,⁵⁵ a vádlói perorvoslat alapossága esetén a harmadfokú bíróság a vádlott bűnösségét megállapíthatja, de az elsőfokú bíróság ítéletében kiszabottnál súlyosabb büntetést nem szabhat ki.⁵⁶ Értelemszerűen, ha a másodfokú ítélet ellen az ügyész nem jelent be fellebbezést a vádlott terhére, szintén érvényesek a súlyosítási tilalom szabályai, figyelemmel a másodfokú norma alkalmazandó előírásaira (Be. 354-355. §§). A vádlott terhére szóló ügyészi fellebbezés hiányában ugyanis a fellebbezési eljárás garanciális előírásai szerint az ítélet a terhelt hátrányára nem változtatható meg.

Megjegyzendő e körben, hogy a Kúria iránymutatásának megfelelően a Be. 397. §-ának a súlyosítási tilalom akadályára vonatkozó fordulata kizárólag arra az esetre vonatkozik, ha a vádló (ügyész, pótmagánvádló, magánvádló) az elsőfokú (bűnösséget megállapító) határozat ellen a vádlott terhére nem – majd a másodfokú bíróság felmentő ítélete vagy eljárást megszüntető rendelkezése ellen – a bűnösség megállapítása végett – ő fellebbez.⁵⁷

4.2. A másodfokú ítélet megváltoztatása. A harmadfokú bíróság a reformációs jogkörét gyakorolva a másodfokú bíróság ítéletét akkor változtatja meg és hoz a törvénynek megfelelő határozatot, ha a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével rendelkezik a vádlott bűnösségéről, vagy felmentéséről, kényszergyógykezelése elrendeléséről, az eljárás megszüntetéséről, feltéve, hogy a másodfokú bíróság ítéletének alapjául szolgáló tényállás megalapozott, vagy a tényállás megalapozatlanságát a harmadfokú eljárásban ki lehetett küszöbölni. Ilyen esetben a harmadfokú bíróság a törvénynek megfelelő határozatot hoz a cselekmény minősítését, a büntetés kiszabását vagy intézkedés alkalmazását, illetőleg azok mellőzését illetően is. A harmadfokú bíróság továbbá a másodfokú ítélet megváltoztatása esetén határoz olyan kérdésekben, mint az elkövetés, a vagyonekvetés, a pártfogó felügyelet elrendelése, a lefoglalás, a polgári jogi igény, a szülői felügyeleti jog megszüntetése és a bűnügyi költség

⁵⁴ HERKE, uo.79. o.

⁵⁵ Be. 387. § (2) bekezdés

⁵⁶ *Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára*, BERKES György (szerk.), Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 7. pótlás 997. o., valamint HERKE, *i.m.* 82. o.

⁵⁷ 1. BK vélemény B.II.8.a)

viselése.⁵⁸

A másodfokú ítélet megváltoztatásának, azaz érdemi döntés, ügydöntő határozat meghozatalának az alapvető feltétele, hogy a másodfokú ítélet megalapozott, vagy részleges megalapozatlansága a harmadfokú eljárásban orvosolható legyen. A megalapozottsággal, a megalapozatlansági okokkal összefüggésben a másodfokú eljárás szabályait kell figyelembe venni, figyelemmel a Be. 385. §-ára. A törvény a tényállás megalapozottságát pozitív formában nem fogalmazza meg. Az egyes törvényi rendelkezések összevetése, valamint a megalapozatlansági okok áttekintése után megállapíthatjuk azonban, hogy megalapozott a tényállás, ha a bíróság a törvényesen lefolytatott bizonyítási eljárást követően a vádemelésre jogosult által vád tárgyává tett múltbéli eseményeket helyesen és hiánytalanul állapította meg.⁵⁹ A felülbírált ítélet akkor tekinthető megalapozatlannak, ha a bíróság a tényállást nem derítette fel, nem állapított meg tényállást, vagy azt hiányosan rögzítette, a megállapított tények ellentétesek az iratok tartalmával, valamint ha a bíróság megállapított tényből további tényre helytelenül következtetett.⁶⁰ A tényállás lehet teljes, mikor a tényállás egészére, vagy nagy részére terjed ki. Ilyen jellegű és hatályon kívül helyezést eredményező megalapozatlanság fakadhat a tényállás felderítetlenségéből, igen nagyfokú hiányosságából, de eredhet nagymérvű iratellenességéből és helytelen ténybeli következtetésekből is. A teljes megalapozatlanság orvoslására sem a másodfokú, sem a harmadfokú eljárásban nincs törvényes lehetőség. A részleges megalapozatlanság szintén származhat részbeni felderítetlenségéből, hiányosságából, vagy iratellenességéből. E megalapozatlansági forma azonban a másodfokú eljárásban a bizonyítás lehetősége folytán szélesebb körben, a bizonyítás kizártsága miatt a harmadfokú perben jóval szűkebb körben küszöbölhető ki.

A *tényálláshoz kötöttség* elve a harmadfokú eljárásban is érvényesül. A harmadfokú bíróság ugyanis határozatát arra a tényállásra alapítja, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletet meghozta, kivéve, ha ez a tényállás megalapozatlan. A harmadfokú bírósági eljárásban nincs helye bizonyításnak. Ha az a tényállás, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletet hozta, megalapozatlan, és a helyes tényállás az iratok tartalma alapján megállapítható, vagy a helytelen ténybeli következtetés az iratok tartalma alapján kiküszöbölhető, a harmadfokú bíróság a tényállást hivatalból kiegészítheti, vagy helyesbítheti.⁶¹ A bizonyítás kizártsága miatt a tényállás kisebb hibáinak orvoslására ekként csak az iratok tartalma vagy a hibás ténybeli következtetés korrekciója folytán kerülhet sor, további feltétel, hogy a megalapozatlanság csak szűk körű, részleges legyen, mert a teljes megalapozatlanság a már hivatkozottak szerint nem küszöbölhető ki. Ugyanakkor

⁵⁸ Lásd Be. 398. § (1)-(3) bekezdés szabályait.

⁵⁹ HÁGER Tamás: Az *ítéleti tényállás megalapozottságával kapcsolatos egyes kérdések a büntetőperben*, Jogelméleti Szemle 2013/1., 7.o. <http://jesz.ajk.elte.hu/hager53.pdf> (letöltés: 2013.augusztus 30.), [2013/b.].

⁶⁰ Be. 351. § (2) bekezdés a-d) pont

⁶¹ Be. 388. § (1), (2) bekezdés

említést kell tenni arról is, hogy a Kúria jogértelmezése szerint az új tény állításától és a bizonyítás tilalmától függetlenül célszerűségi szempontból nem kifogásolható a vádlott személyi körülményeinek lényeges megváltozására vonatkozó iratok ismertetése és figyelembe vétele.⁶² Az eljárások gyorsítását, a másodfokú ítéletek hatályon kívül helyezésének számát nyilvánvalóan csökkentő jogértelmezéssel egyet lehet érteni, bár megjegyzendő, hogy a vádlott személyi körülményeire a terhelt vallomása, vagy okirati bizonyítékok szolgáltathatnak adatot, mely bizonyítékok tárgyalás anyagává tétele bizonyítást jelent, így az egyébként praktikus jogértelmezés némiképp „*contra legem*” jelleget ölt.

A tényálláshoz kötöttséggel összefüggésben vizsgálandó, hogy a harmadfokú eljárásban sor kerülhet-e *eltérő tényállás megállapítására*, s ha igen milyen körben, irányban. A Be. 388. §-a nem tartalmaz rendelkezést arról, hogy a harmadfokú bíróság eltérő tényállást állapíthatna meg. A jogszabály csak a tényállás kiegészítését és helyesbítését rögzíti. Figyelembe kell venni azonban a kérdés eldöntésénél, hogy a Be. 385. §-a szerint a másodfokú bírósági eljárásról szóló rendelkezéseket is értelemszerűen alkalmazni kell, ha nem eltérő a harmadfokú speciális szabály. Az nem kétséges, hogy a harmadfokú eljárás normái a korábban eljárt két bíróság tényállásától eltérő tényállás megállapítását nem szabályozzák. A szabályozás hiánya ugyanakkor nem jelenti feltétlen azt, hogy ellentétes a másodfokú és harmadfokú norma, ezért mellőzhető a vonatkozó másodfokú szabályt összevetni a harmadfokú eljárás szabályaival. Fel kell e körben tenni a kérdést, hogy mit is tekinthetünk eltérő tényállásnak. A Kúria álláspontja szerint a két tényállás terjedelme közti különbség lényege, hogy a kiegészítés, helyesbítés csak a meglévő tényállásba illeszkedő ténymegállapítást eredményezhet, attól eltérőt nem.⁶³ Nem vitás, hogy ha a másodfokú bíróság az első fokú ítéletől eltérve azt állapítja meg, hogy nem a vádlott követett el a vádbeli bűncselekményt, az eltérő tényállást jelent. Egyes lényeges, a büntetőjogi felelősségre is kiható tényállás részek ellentétes volta ugyanakkor jogértelmezési problémákat vethet fel. A tényállás kiegészítés és helyesbítés, főként a másodfokú perben széles körű lehet, megítélésem szerint azonban a fellebbezési bíróság nem állapíthat meg olyan többlet tényelemet, melyet az első fokú ítélet nem tartalmazott és érdemben változtathatja meg a büntetőjogi felelősséget. Ismerve az állásponttól részben eltérő bírói gyakorlatot, úgy vélem, hogy például, ha az első fokú ítélet nem tartalmaz tényadatokat az emberölés előre kiterveltségére, úgy a másodfokú bíróság sem tehet olyan mérvű kiegészítést, mely már a minősített eset megállapítását indokolja. Ilyen széleskörű kiegészítés ugyanis az eltérő tényállás körébe vonható.⁶⁴

A másodfokú eljárás kardinális jelentőségű szabálya szerint, megalapozatlanság esetében a másodfokú bíróság az iratok tartalma, ténybeli következtetés, vagy a

⁶² 1. BK vélemény B.II.4.

⁶³ Kúria Bhar.III.447/2012/4.

⁶⁴ KARDOS Sándor – HÁGER Tamás: *Az első fokon megállapított tényállás megalapozatlanságának orvoslása – A tényálláshoz kötöttség.* Debreceni Jogi Műhely 2011/2., 3. o.
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2011/az_első_fokon_megállapított_tényállás_megalapozatlanságának_orvoslása_a_tényálláshoz_kötöttség_elve/ (letöltés: 2013. szeptember 3.)

felvett bizonyítás alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállást állapíthat meg, ha a vádlott felmentésének (részbeni felmentésének) vagy az eljárás megszüntetésének (részbeni megszüntetésének) van helye. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét fenti esetben az eltérő tényállás alapján bírálja felül.⁶⁵ A tényállás megalapozatlansága esetén tehát a vádlott javára a másodfokú perben lehetőség van eltérő tényállás megállapítására.

A másodfokú per e központi és a harmadfokú perben is alkalmazandó szabálya szerint az vitathatatlan, hogy a harmadfokú bíróság a vádlott terhére nem állapíthat meg eltérő tényállást. Nincs lehetőség ezért eltérő ténymegállapítások után a vádlottat felmentő másodfokú ítélet megváltoztatására és a harmadfokon történő elítélésre. Jogértelmezést igényel azonban, hogy a *vádlott javára* van-e lehetőség eltérő tényállás megállapítására a harmadfokú eljárásban és ezen eltérő tények alapján, a másodfokon elítélt vádlott felmentésére. A már idézettek szerint a Be. 388. §-ból ez kifejezetten nem következik, de részletes szabályozás hiányában a felhívott másodfokú perjogi norma erre lehetőséget teremthet. A vádlott javára eltérő tényállás megállapítására a harmadfokú eljárásban ténybeli következtetés, vagy másodfokú eljárási szabálysértés útján rögzített tények mellőzése folytán kerülhet csak sor, tekintettel arra, hogy a bizonyítás kizárt, az iratok tartalma alapján történő kiegészítések és helyesbítések pedig eltérő tényállást nem alapozhatnak meg.

A másik jogértelmezés – mely az elsőfokú bíróság ténybíróági jellegét helyezi előtérbe – nem lát lehetőséget a harmadfokú bíróság részéről nagyreformációra a tények körében, azaz eltérő tényállás megállapítására. Ilyen értelmezés szerint nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a harmadfokú bíróság nem ténybíróági, reformációs jogköre ténykérdésekben korlátozott. A harmadfokú eljárásban a tényállás hiányos megállapítása, az iratellenesség és a helytelen ténybeli következtetés küszöbölhető ki a tényállás kiegészítése vagy helyesbítése útján. Erre pedig csak akkor van mód, ha a helyes tényállás az iratok tartalma alapján megállapítható, vagy a helytelen ténybeli következtetés az iratok alapján kiküszöbölhető. Érdemi, megváltoztató döntést tehát csak a tényállás megalapozatlanságának orvoslása, megalapozott tényállás mellett hozhat a harmadfokú bíróság. A harmadfokú bíróság jogbíróági jellege, korlátozott reformációs lehetőségei alapján így olyan jogkövetkeztetés is levonható, mely szerint nincs perrendszerű alap a harmadfokú bíróság részéről az eltérő tényállás megállapítására és ez alapján a másodfokú ítélettől érdemben eltérő döntés meghozatalára a vádlott javára sem.

A két jogértelmezési mód közül álláspontom szerint az elsőként elemzett nem ütközik perjogi normába és levezethető a törvény általános elvei alapján. Másfelől az ítélkezés időszerűségét javítja és a hatályon kívül helyezések számát csökkentheti, ami olyan alapvető, társadalmi, igazságszolgáltatási érdek, melynek biztosítása érdekében a Kúria széleskörű vizsgálatot folytatott 2012-ben a hatályon kívül helyezési gyakorlat problémáinak feltárása érdekében.⁶⁶

⁶⁵ Be. 352. § (1) bekezdés b) pont

⁶⁶ Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2012.EI.II.1/6.

A vádlott javára az eltérő tényállás megállapítása vitathatatlanul a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvéből (*favor defensionis*) származik. Az alapelvek, garanciális szabályok általában végigkísérik az egész törvényt és kiterjednek az általános, valamint a speciális rendelkezésekre is. Álláspontom szerint a Be. 388. § (2) bekezdésének a tényállás helyesbítésével kapcsolatos szabálya, valamint a harmadfokú eljárásban az eltérő tényállás megállapítása leírásának hiánya nem jelenti azt, hogy az idézett törvényi rendelkezés olyan speciális szabály, mely a Be. 385. §-ra figyelemmel kizárná a másodfokú eljárás tényálláshoz kötöttséggel kapcsolatos, a vádlott javára szóló feloldásával járó szabályait. A másodfokú ítélet megalapozatlansága esetén ezért, ha a megalapozatlanság okának elhárítása nem igényel bizonyítást, megítélésem szerint helyes ténybeli következtetéssel, illetve a másodfokon a tényálláshoz kötöttséggel kapcsolatban megvalósult eljárási szabálysértés orvoslása mellett a vádlott javára a harmadfokú bíróság is megállapíthat eltérő tényállást, mely a másodfokon elítélt vádlott felmentéséhez vezet. Megjegyzendő, hogy az első foktól eltérő tényállás alapján másodfokon az elítélés a Be. 352. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző lényeges relatív eljárási szabálysértés,⁶⁷ melynek kiküszöbölése, ha lehetséges, a harmadfokú bíróság részére is kötelezettséget teremt. Ugyanakkor az eltérő tényállás megállapítása nem abszolút hiba, mely alapján a harmadfokú bíróságnak a másodfokú, vagy mindkét ítéletet hatályon kívül kellene helyeznie.⁶⁸ Nem célszerű a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvét kizárni a harmadfokú ítélezésből, figyelemmel arra, hogy a terhelt javára az eltérő tényállás megállapítása garanciális jogokat nem sérthet és ilyen eljárásjogi eszköz mellőzése az eljárások elhúzódásához vezetne a hatályon kívül helyezések által. Azzal egyet kell érteni, hogy a harmadfokú bíróság nem ténybíró és reformációs lehetőségei szűkebbek a másodfokú bíróságénál, nem látok azonban a törvényben olyan konkrét rendelkezést, mely a Be. 352. § (1) bekezdés b) pontjának alkalmazását kizárná a harmadfokú perben. E jogértelmezéssel összhangban döntött már az ítélőtábla is.⁶⁹ Egy harmadfokra került ügyben a városi bíróság a zaklatás vétsége miatt emelt vád alól a vádlottat bizonyítottság hiánya miatt felmentette. A tényállást ennek megfelelően a vádlott részéről a vád szerint elhangzott fenyegető kijelentéseket mellőzve állapította meg. Az ügyészi fellebbezés folytán másodfokon eljáró törvényszék ezzel szemben egy széleskörű bizonyítás felvételét követően azt állapította meg, hogy a vádlott megfenyegette a sértettet, és az új tényállás alapján a vádlottat bűnösnek mondta ki zaklatás vétségében. A védelmi másodfellebbezések után harmadfokon eljáró ítélőtábla megállapította, hogy a tényálláshoz kötöttség szabályainak megsértésével került sor a vádlott terhére eltérő tényállás megállapítására. Egyben lehetőséget látott a tényállás módosítására és alapvetően a megalapozott elsőfokú tényállás elfogadására, melyben nem voltak olyan adatok, melyek a vádlott büntetőjogi felelősségét igazolták, ezért az első fokú ítélettel egyezően a harmadfokú bíróság

⁶⁷ Lásd Be. 375. § (1) bekezdés, mely relatív eljárási szabálysértésként nevesíti a bizonyítás törvényességére, az eljárásban résztvevők jogainak biztosítására vonatkozó hibákat, ha az ítéletre kihatással voltak.

⁶⁸ EBH2012. 2388.

⁶⁹ HÁGER [2013/a.], *i.m.* 28-29. o.

felmentő rendelkezést hozott. Rögzítve azt is, hogy a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvéből következően a harmadfokú eljárásban is van lehetőség a vádlott javára az eljárási szabálysértéssel, vagy megalapozatlanul másodfokon megállapított tényállás megváltoztatására.⁷⁰

Kétségtelen, hogy a Kúria a már felhívott, Bhar.III.447/2012/4. számú eseti döntésében kifejtette, miszerint „ a harmadfokú bíróság – szemben a másodfokú bírósággal – eltérő tényállást, *kiváltképp a terhelt bűnössége végett* nem állapíthat meg; a tényállást csupán – kiegészítheti (az abból hiányzó ténymegállapításokat pótolhatja) és – helyesbítheti (a meglévő ténymegállapítást módosíthatja, mellőzheti).” A döntés figyelemre méltó és nyilvánvalóan orientálja az ítélkezést. Rá kell azonban mutatni, hogy a határozat lényegének összefoglalásából a „kiváltképp a terhelt bűnössége végett” kitétel arra utal, hogy egyértelműen, cáfolhatatlanul a vádlott *terhére* kizárt az eltérő tényállás megállapítása. A Kúria elvi álláspontot kifejező határozata eseti döntésként jelent meg, kötelező erejű jogegységi határozat, valamint ilyen tárgyú kollégiumi vélemény hiányában azonban az elsőként részletezett, a *favor defensionis* elvéből fakadó álláspont sem vethető el.

A harmadfokú bíróság a megváltoztató ítéletben a törvényi korlátok között bármely másodfokú rendelkezést módosíthat, a jogszabályi feltételek fennállása esetén a felmentett vádlottat elítélheti, az elítélt vádlottat felmentheti, a cselekményeket eltérően minősítheti, a súlyosítási tilalom szabályait figyelembe véve reformálhatja a büntetéseket, intézkedéseket és érinthesz minden olyan járulékos kérdést, melyről a másodfokú bíróság határozott.

A Be. 588. § (4) bekezdése szerint a harmadfokú bíróság ítélete azon a napon emelkedik jogerőre, amelyen azt meghozták. A megváltoztató ítélettel emelkedik jogerőre a másodfokú ítélet, s közvetve ezáltal nyilvánvalóan az elsőfokú bíróság ítélete is. A már hivatkozottak szerint a megváltoztató ítélet és a helybenhagyó végzés is ügödöntő, anyagi jogerővel rendelkező határozat, melynek jogerőre emelkedését és végrehajthatóságát a tanács elnökének záradékban tanúsítania kell (Be. 588. § (5) bekezdés). A követett gyakorlat szerint a harmadfokú bíróság a záradékban a másodfokú ítélet jogerőre emelkedését állapítja meg, és szükségtelennek tartja külön az első fokú ítélet jogereje beálltának a rögzítését.⁷¹

5. Zárszavak

Amint láthattuk a XXI. századi modern magyar büntetőper fiatal jogintézménye még számos jogértelmezési kérdést vet fel. Bár az utóbbi években több ízben felmerült a kétfokú jogorvoslati rendszer megszüntetése, a tapasztalat az, hogy a harmadfokú ítélkezés hatékonyan és időszerűen működik s van létjogosultsága fellebbezési rendszerünkben. A Kúria jogegységet teremtő tevékenysége különösen

⁷⁰ Sátoraljaújhegyi Városi Bíróság 10.B.196/2012/2., Miskolci Törvényszék 2.Bf.1250/2012/5., Debreceni Ítéletábra Bhar.II.234/2013/6.

⁷¹ A Legfelsőbb Bíróság a jogerősítésről a BK 62. számú véleményben foglalt állást. A Kúria a 2/2013. (VII.8.) BK véleményben felülvizsgálta az új Btk. hatályba lépése után a korábban született kollégiumi véleményeket, s a BK 62. véleményt nem hatálytalanította, így a bírói gyakorlatba egyébként is beépült útmutatásai továbbra is irányadónak tekinthetők.

jelentős e vizsgált jogintézménnyel kapcsolatban. Több kérdésben, így a fellebbezés joghatálya, a felülbírálat terjedelme, azonban már olyan mélységű jogértelmezésre került sor, ami közelít a bírói jogalkotáshoz. Úgy gondolom, hogy célszerűbb lenne a felsőbírósi jogértelmezés helyett a jogalkotónak részletekbe menően és pontosan szabályozni a harmadfokú eljárás olyan fontos jogintézményeit, mint a másodfellebbezés joghatálya, a felülbírálat terjedelme és a tényálláshoz kötöttség elve. Meg lehetne engedni szűk körben, a vádlott személyi körülményeire nézve, a másodfokú nyilvános üléshez hasonlóan a bizonyítás felvételét, valamint konkrétan rögzítve a törvényben a vádlott javára a másodfokú ítéletben foglaltaktól eltérő tényállás megállapítását, mely dogmatikailag is indokolható a vádlottnak nyújtott kedvezmény elvével.
